

उद्योजकता शिक्षणात शाळेची भुमिका

The Role of School in Entrepreneur Education

प्रकाश अ. जगताप, Ph. D.

सहाय्यक प्राध्यापक, टिळक शिक्षण महाविद्यालय, पुणे, Email : profprakashjagtap1@gmail.com

Abstract

शिक्षणातून विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास होणे अपेक्षित आहे हा सर्वांगीण विकास बोधात्मक, भावात्मक, क्रियात्मक या अंगानी होतो. यातील क्रियात्मक भागाचा विकासासाठी उद्योजकता शिक्षण महत्वाचे सद्यःस्थितीचा विचार करता आणि विद्यार्थ्यांचे शिक्षण पूर्ण झाल्यानंतर विद्यार्थ्यांना व्यवसाय करण्यास समर्थ करणार शिक्षण म्हणजेच उद्योगशिक्षण यावर भर दिला पाहिजे. यासाठी शाळेची भुमिका अनन्य साधारण महत्वाची ठरते. शालेय वातावरण शिक्षक महत्वाची भुमिका बाजवू शकतात. शालेय स्तरापासूनच विद्यार्थ्यांचा उद्योग व्यवसायाचे ज्ञान, उद्योग व्यवसाया साठीचे आवश्यक गुण श्रमाचे महत्त्व, श्रमाची तयारी व्यवसाया बाबतची मानसिकता श्रम प्रतिष्ठा या गुणांचा विकास विद्यार्थ्यांत होण्यात शाळेची भुमिका महत्वाची ठरणारी आहे. विद्यार्थ्यांत व्यवसाय उद्योग शिक्षणाविषयी सकारात्मक धारणा, इच्छाशक्ती, आणि उद्योग व्यवसाय करण्याची अभिरुची, अभिवृत्ती निर्माण करण्याचे महत्त्वपूर्ण काम शाळा करू शकते आणि विद्यार्थ्यांत स्वयंरोजगार विषयकची सकारात्मक मानसिकता निर्माण झाल्यास बेकारीच्या समस्यास आळा बसण्यास मदत होईल.



[Scholarly Research Journal's](http://www.srjis.com) is licensed Based on a work at www.srjis.com

प्रास्ताविक :

शिक्षणातून व्यक्तीचा सर्वांगीण विकास होतो. हा सर्वांगीण विकास हात असतांना तो भावात्मक, बोधात्मक, क्रियात्मक या तीनही अंगानी होणे अपेक्षित आहे. विकासाचे हे तीनही अंग महत्वाचे आहे. उद्योजकता शिक्षण देणे महत्वाचे आहे. शालेय स्तरापासूनच विद्यार्थ्यांना उद्योग व्यवसायाचे ज्ञान मिळाल्यास श्रमाचे महत्त्व, श्रमासाठी तयारी, व्यवसाय करण्यासंबंधीची मानसिकता इ. बाबी विकसित होण्यास मदत होईल. या सर्व बाबी विकसित करण्यामध्ये शिक्षण महत्त्वपूर्ण घटक आहे. विद्यार्थ्यांमध्ये उद्योजकते विषयी, आवड, वृत्ती निर्माण करण्यासाठी शिक्षकाची शाळेची भुमिका ही महत्त्वपूर्ण ठरणारी आहे.

उद्योजकता म्हणजे काय ?

What is Entrepreneurship Education :

उद्योग अथवा व्यवसाय करण्याकरिता आवश्यक असणारी मनोभुमिका विद्यार्थ्यांमध्ये तयार करून एखाद्या उद्योग करावा यासाठी आवश्यक ते मार्गदर्शन व प्रशिक्षण सामान्य अभ्यासक्रमाच्या बरोबरीने पुरविणे म्हणजे उद्योजकता शिक्षण प्राथमिक स्तरापासून उच्च शिक्षणापर्यंत टप्प्या टप्प्याने विद्यार्थ्यांना उद्योजकता शिक्षण दिल्यास बरोजगारीला आळा बसेल.

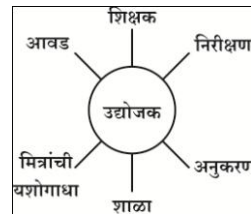
उद्योजकता शिक्षणाची गरज :

Need of Entrepreneurship Education :

उद्योजकता शिक्षणाद्वारे ज्ञान व कौशल्ययुक्त असे मनुष्यबळ निर्माण होऊ शकते. माध्यमिक, उच्च माध्यमिक उच्च शिक्षण घेतल्यानंतर पुढे काय, हा प्रश्न सुटण्यास मदत होईल, बेकारीला आळा बसेल, सद्यःस्थितीचा विचार केल्यास शालेय शिक्षणापासून ते उच्च शिक्षणापर्यंत उद्योजकते संबंधी ठोस मार्गदर्शन न मिळाल्याने त्यांच्यातील कौशल्यांचा योग्य विकास होत नाही. म्हणून प्राथमिक शिक्षणापासूनने उच्च शिक्षणापर्यंत टप्प्या टप्प्याने उद्योजकतेचे शिक्षण देणे ही काळाची गरज आहे.

व्यवसाय कल्पनेचा शोध :

नवीन व्यवसायाचा शोध हा एका नव्या उद्योग संस्थेची किंवा उपक्रमाची निर्मिती असते. यातूनच उद्योजक स्वतःकरीता स्वयंरोजगार व इतरांकरीता रोजगार निर्माण करतो. उद्योजक घडवावे लागतात, प्राप्त परिस्थितीतून मिळालेल्या संधीतून उद्योजक निर्माण होतात. एखाद्या उद्योजक होण्यासाठी अनेक घटकांचा हातभार असतो. त्यातील शाळा हा एक महत्वाचा घटक आहे.



उद्योजकता शिक्षणात शिक्षकाची भुमिका :

Role of Teacher to develop Entrepreneurship

शिक्षणातून विद्यार्थ्यांचा व्यवसायीक विकास झाला पाहिजे. जे शिक्षण विद्यार्थ्यांने घेतले त्याद्वारे विद्यार्थी स्वतःच जीवन चरिचार्थ चालवू शकेल, त्याच्या जीवनातील विविध समस्या सोडवू शकेल, त्याच्यामध्ये उद्योगशील वृत्ती निर्माण होऊ शकेल या सर्व बाबींमध्ये शिक्षक व शिक्षकाची भुमिका निर्णायक ठरू शकेल. शालेय जीवनात विद्यार्थ्यांमध्ये उद्योगशीलवृत्तीचे बीजरोपण शिक्षकाद्वारे शालेय जीवनापासून तर उच्च शिक्षणामार्फत झाले पाहिजे. शिक्षक खालील विद्यार्थ्यांत गुण रुजवण्यात महत्वाची भुमिका बजावू शकतात.

1) स्वावलंबन :

स्वावलंबन ही उद्योगशिक्षणाची पहिली पायरी आहे. म्हणून शिक्षकाने अध्ययनार्थी मध्ये स्वावलंबनवृत्ती निर्माण केली पाहिजे. दुसऱ्यावर विसंबून राहून कार्यभार बुडतो. दुसऱ्यावर अवलंबून राहून कुशलता प्राप्त होत नाही म्हणून विद्यार्थ्यांमध्ये त्यांची स्वतःची कामे विद्यार्थ्यांनीच करावी अशी वृत्ती विद्यार्थ्यांत निर्माण होण्यासाठी शिक्षक आणि शाळा यांनी प्रयत्न करावा. विद्यार्थ्यांनी स्वतः त्यांचे प्रवेशाचे काम, बँकेचे व्यवहार, खरेदी इ. व्यवहार स्वतः करावे.

2) उपक्रमशीलता :

व्यवसायात यशस्वी होण्यासाठी उपक्रमशीलता महत्त्वाची उद्योगामध्ये नवनवीन मार्ग सुरु करणारी व्यक्तीच व्यवसायाला नवी दिशा देऊ शकते. ही उपक्रमशीलवृत्ती शाळेतून शिक्षक विद्यार्थ्यांमध्ये विकसित करू शकतात.

3) संप्रेषण कौशल्य :

जागतिकीकरणाच्या युगात संप्रेषण कौशल्य महत्त्वाचे आहे. उद्योग व्यवसायाच्या भरभराटीसाठी उत्तम व्यवसायासाठी, जागतिक ज्ञानाचा उपयोग आपल्या व्यवसायासाठी संप्रेषणकला महत्त्वाची आहे आणि शिक्षक हे संप्रेषण कौशल्य विद्यार्थ्यांमध्ये विकसित करण्यास महत्त्वाची भूमिका बजाऊ शकतात.

4) आत्मविश्वास :

कोणत्याही गोष्टीसाठी आत्मविश्वासा महत्त्वाचा असतो. ठरविलेले ध्येय गाठण्यासाठी सतत प्रयत्न करायला हवेत. संकटाला धैर्याने तोंड देण्याची व अपयशावर मात करण्याची सवय असणारी व्यक्तीच सफल उद्योजक बनू शकते.

5) सातत्य आणि चिकाटी :

उद्योग व्यवसायात चिकाटी महत्त्वाची असते. व्यवसाय वा उद्योग सुरु करण्यासाठी अनेक गोष्टी पार पाडाव्या लागतात. या सर्व गोष्टी पार पाडत असतांना सातत्य, पाठपुरावा चिकाटी या बाबींची गरज असते.

उद्योगशीलतेसाठी या सर्व बाबी, गुण व्यक्तीच्या ठायी असावे लागतात हे सर्व गुण निर्माण करण्यात शिक्षक महत्त्वाचा घटक आहे

उद्योजकता शिक्षणात शाळेची भूमिका :

Role of School in Entrepreneurship

1) उद्योजकता शिक्षण वातावरण निर्मिती :

उद्योजकता शिक्षण हे श्रमाच्या जगता प्रवेश करण्यासाठी मुलांना सहाय्यभुत होईल याकरिता शाळेत विविध व्यवसायच्या जाहिराती लावणे, विविध व्यवसायातील वर्तमानपत्रातील माहितीची कात्रणे, काचपेटित लावणे, उद्योगास भेट देणे.

2) उद्योजकता शिक्षणासाठी शालेय वेळापत्रकात तासिकेचा समावेश करावा.

3) उद्योजकता शिक्षण हा एक स्वतंत्र विषयाच्या रूपाने शिकवला जावा.

4) विद्यार्थ्यांत उद्योजकतेसाठी आवश्यक असणाऱ्या कौशल्यांचा विकास होईल अशा अध्यापन पद्धतीचा वापर करावा.

5) समाजातील यशस्वी व्यवसायिक यांना शाळेत आणून त्यांचे विद्यार्थ्यांना मागदर्शन उपलब्ध करून देता येईल.

बेकारीच्या समस्येवर आळा घालण्यासाठी उद्योजकता शिक्षण काळाजी गरज आहे. शालेय जीवनापासूनच विद्यार्थ्यांमध्ये शाळेतून उद्योजकता शिक्षणासंबंधीची वृत्ती निर्माण झाली पाहिजे. या कामी शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांत उद्योजकता शिक्षणातून विविध गुणांचा विकास केला पाहिजे. स्वयंरोजगाराबाबत योग्य कल्पना शक्ती, निरीक्षण शक्ती, निर्माण केली पाहिजे. विद्यार्थ्यांत उद्योजकते संबंधी योग्य धारणा, सकारात्मक उद्योजकते संबंधी योग्य धारणा, सकारात्मक विचार, परिश्रम करण्याची सवय, प्रबल इच्छाशक्ती आणि आपण जे काही करू त्यात यश संपादन करण्याची मानसिकता या सर्व बाबी शिक्षक विद्यार्थ्यांमध्ये शाळेतून उद्योग शिक्षणाच्या बाबतीत निर्माण करू शकतात.

संदर्भ :

मोरे चं. भिलेगांवकर सं. (2009) शिक्षक शिक्षण, नित्य नूतन प्रकाश पुणे.
सप्रे नि. पाटील प्रि. (2007) शिक्षणातील विचारप्रवाह फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.